

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כה: - ב. - ב.:

לא אפשר ולא מיכין כולי עלמא לא פליגי. ללישנא קמא נראה לפרש דכ"ע קאי אלא ורצא ולא פליגי דשרי היינו לרבי שמעון דרבי יהודה אסר דהא רצא מוקי פלוגתא דרבי יהודה ור' שמעון בלא אפשר ולא מיכין דאפשר קאמר דמודה רבי שמעון דאסור ולאכא דאמרי לא אפשר ולא מיכין לכולי עלמא דשרי האי כולי עלמא היינו ר' יהודה ור' שמעון וא"ש דאכא דאמרי לא דר ונקיט אלא מה שמשנה מלשון ראשון ולהכי לא נקט דאכא דאמרי אפשר ומיכין לכ"ע אסור ומיירי כגון דלא הוא פסקי רביה דנפסיק רישיה מודה רבי שמעון וליכא למימר דאפילו נפסיק רישיה שרי הכא ר' שמעון משום דהכא מיירי בגריה דכלים דליכא אלא איסורא דרצון שהוא חופר כלומר יד כדאמר צמח מדליקין¹ (שם טז) דהא בשמעתא מייתי עלה מדי דאורייתא כגון מעילה וכלאים ופסול פרה וז"ל דכל הנהו דמייתי לא הוא פסקי רישיה ולא אפשר דכולי שמעתא נראה לר"י דלא אפשר כדרכו

איתמר

הגאון הבאה¹² לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה אפשר וקא מיכין לא אפשר וקמיכין כולי עלמא לא פליגי דאסור¹³ לא אפשר ולא מיכין כולי עלמא לא פליגי דשרי¹⁴ כי פליגי דאפשר ולא מיכין ואליבא דר' יהודה דאמר¹⁵ דבר שאין מתכוין אסור כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר אביי כרבי שמעון ורבא אמר עד כאן לא קא א"ר שמעון אלא היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא איכא דאמרי אפשר ולא מיכין היינו פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון לא אפשר ולא קא מיכין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דלא אפשר וקא מיכין ואליבא דר' שמעון דאזיל בתר כוונה כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר' יהודה דאמר לא שניא מתכוין ולא שניא שאין מתכוין אפשר אסור אביי כרבי יהודה

הכי גרסינן אפשר וקא מיכין לא אפשר וקא מיכין כולי עלמא לא פליגי דאסור. אפשר לו לידל וקא מיכין להחזקתו כדי ליהנות כגון ריח של ע"ז או אפילו אי אפשר לו לידל ומיהו מתכוין הוא וחזיז הוא לו ליהנות: לא אפשר. לו לידל ולא קא מיכין ליהנות דאכא תרתי להיתר לכ"ע שרי: כי פליגי דאפשר. לו לידל ולא נדל ומיהו לא קא מיכין: פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במסכת שבת (דף טז) בגריה מטה וכסא וספסל וצמסכת צינה (דף טז): דלא אפשר. כגון שרץ לאותן כלים ואין יכול להגביהן על כתיפו ואזי סבר צקטנים נמי שרי רבי שמעון אע"פ שאפשר להגביהן על כתיפו והכי אמרינן במסכת שבת¹⁶ ולרצא לא שרי ר' שמעון אלא בגדולים: איכא דאמרי. מודה רצא היכא דלא קא מיכין אע"פ שאפשר שרי ר' שמעון דבהכי פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון וצין לאזי וצין לרצא לר' יהודה אסור לרבי שמעון שרי: כולי עלמא. אזי ורצא לא פליגי דשרי ואפי' לרבי יהודה: כי פליגי דלא אפשר וקא מיכין. ומיהו אליבא דר' שמעון דחשיבא ליה כוונה דמתיר אפי' דאפשר הואיל ולא קא מיכין אלמא אכיונה קפיד היכא דקא מיכין אע"פ דלא אפשר אסור: ה"ג כי פליגי אליבא דר' יהודה דאמר לא שניא מתכוין ולא שניא אין מתכוין אפשר אסור. ולא גרסינן ולא אפשר שרי דהא לא שמעינן ליה דאמר הכי דאי שמעינן ליה הכי היכי פליג רצא למישר: אביי בר' יהודה. דקסבר כיון דאסר רבי יהודה דאפשר אע"פ דלא קא מיכין שמע מינה לא חשיב¹⁷ ליה כוונה אלא דאפשר ולא אפשר תליא טעמא הלכך היכא דלא אפשר אע"פ דקא מיכין לא איכפת ליה לרבי יהודה:

אלא צנורא גדול דהא שילשול האומנין צקופות חשיב לא אפשר והא דאמרינן בכתובות (דף ה:) גבי מהו לבעול בתחלה בשבת דקאמר לר' יהודה דאסור משום דבר שאין מתכוין אע"פ דהוי לא אפשר ולא מיכין¹⁸ וארץ לומר דההיא סוגיא כרבי ירמיה דבמה מדליקין¹⁹ דאסר לר' יהודה לא אפשר ולא מיכין אע"פ דאיתותב צמח דאמר קטנים אסורים אפילו לר"ש (איתותב) מ"מ צמח דאסר אפילו בגדולים לר' יהודה לא איתותב: אביי כרבי יהודה. נראה דסבר אזי הואיל ואפשר ולא מיכין אסור וצלא אפשר ולא מיכין שרי אלמא דאסור משום דאפשר הוא ומה שהיה צמחים צמח מדליקין (שם טז): ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת צקטנים אצל בגדולים ד"ה אסור שיטת הוא דכחלי שמעתא שרי טפי לא אפשר מהיכא דאפשר וגדולים היינו לא אפשר אלא גרס ד"ה מותר והיינו כלישנא בתרא דהכא דבלא אפשר ולא מיכין כ"ע ל"פ דשרי: שאני

¹² הגאון הבא - ר' זואזנר - ר' פסחים / הלכות בבלי / מסכת פסחים

ורבא אמר דף עד כאן. לא שמעת ליה לרבי יהודה דלא אזיל בתר כוונה אלא דלא פטר ליה משום אין מתכוין בדאפשר דמתכוין אסור לדברי הכל ומשוי שאין מיכוין כמתכוין לחומר לאסור אצל דלא חשיבא ליה כוונה דמשוי מכיון כשאין מתכוין לקולא כגון דלא אפשר בשאין מתכוין שרי וישרי נמי רבי יהודה במתכוין דלא חשיב כוונה כלל הא לא שמעת ליה: ההיכל גוצה מאה אמה^ט וזילו הולך למרחוק מאד צרמוז שלפני הר הבית וממוך שרמוז גדול היה ומחזיק בני אדם הרבה היה דורש שם מפני החמה שאין לך בית המדרש מחזיקן: דא אפשר. מלדורש לרבים הלכות החג: וקא מיכוין. ליהנות מאל הקודש: דלתובו עשוי. ואין הנאה צילו נאסרה דאין זה דרך הנאתו:

שאני היכל דלתובו עשוי. פ"ה ואין הנאה צילו נאסרה שאין זה דרך הנאתו וא"ת והא לא חשיב אכילה ואפילו שלא כדרך הנאה יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן^ז חטא חטא מתרומה ובתרומה חשיב אכילה והא דאסר צפ" כל הללוים (ע"ז מח): לישב חמת אשירה משום דאשירה לל עשויה והיא דרך הנאה ועוד דגמי ע"ז לא חשיב אכילה^ח:

ורבא *אמר לך עד כאן לא קאמר ר' יהודה שאין מתכוין כמתכוין אלא לחומרא אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא לא אמר אביי מנא אמינא דה דתניא אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומיכוין ושרי ורבא אמר שאני היכל דלתובו עשוי

מדוע המקרה של ר' יוחנן מוגדר כ"אי אפשר" - וכי אינו יכול לשבת במקום אחר ? וכי הדרשה דוחה איסור מעילה ? דייק ברש"י.

כו, א. [והא הכא דלא אפשר דקא מיכוין ושרי. פרש"י ז"ל] ¹ דלא איפשר מלדורש לרבים בהלכות החג, וקא מיכוין ליהנות מן הצל, שהיה הרב דורש שם מפני החמה, שלא היה (ב)בית המדרש מחזיק(י)ן. ואין זה נכון, שאע"פ שמפני הדרשה היה בא לשם ולא על מנת ליהנות מן הצל, מכיון שהיה נותן דעתו לדורש בצל ההיכל מפני החמה אין זה בכלל התר ², כפי מה שכתבנו למעלה ³, שאין הנותן דעתו ליהנות בכלל הנאה הבאה לאדם בעל כרחו כלל, אלא כשהוא עושה דרכו וההנאה באה לו מאיליה אלא שהוא רוצה בהנאה ומתכוין לה. ואף כאן נאמר שצריך היה הרב לדורש שם במקום רחב שיהא מחזיק את כלן ⁴, ומאיליו היה צל ההיכל מהנה אותם שהיה מציל אותם מן החמה, והם היו רוצים בכך ומתכוונים לדבר ⁵. אבל שנאמר שהיו באים לשם מפני החמה, זה אינו בדין.

חידושי רבינו דוד - פסחים / בונפיד, דוד בן ראובן / עמוד 169
הודפס מאוצר החכמה

ת"ש "מוכרי כסות

מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין לאחריהם במקל והא הכא דאפשר למעבד כצנועין וכי לא מכיון שרי תיובתא למאן דמתני לישנא קמא דרבא תיובתא:

א. הקושיא היא לפי לישנא קמא - ולשיטת רבא - דייק לעיל.

מוכרין כדרך. מעוטפין כסות כלאים דאין מתכוין להנאת לבישה:

ב. עיין תוס' לעיל מה היא הגדרת "לא אפשר" !

ג. לאמור - אדם הולך ברחוב ונדלק אור ו - מה יהיה הדין לפי כל אחת מהשיטות - אם אין לו צורך ללכת דוקא ברחוב זה ? מאריך לו את הדרך ? נח לו באור זה לא נח לו באור זה וכו' ?

ד. דקדק בתוס' - לעיל לגבי המציאות של "פסיק רישיה" !!! האם בפס"ר מותר גם בלא אפשר ולא מכיון ? (לקמן בשיעורי הגרי"ש משמע שלתוס' ההיתר הוא רק כשאינו פס"ר ורק לר"ן מותר גם כשפס"ר)

ר"ן (על הרי"ף) מסכת הולין דף לב .

וכ"ת פסיק רישיה הוא וקי"ל [שבת דף עה א] [דמודה] ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ליתא דלענין הנאה ודאי אף על גב דהוי פסיק רישיה שריא דהא אמרינן התם [פסחים דף כו א] מוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יכונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והא התם ודאי מטי ליה הנאה אלא דכיון דלא מיכוין לה לא חשבינן לה מידי

אלא ע"כ פלוגתייהו דאביי ורבא בהנאה דאכילה תליא דאביי סבר ריחא מילתא כלומר דכשמניח פיו עליה ושואף הריח הרי הוא כאילו שותה ממנו דריחא מילתא היא וכאכילה חשיבא הילכך אף על גב דלא מיכוין כלל אסור דקיי"ל [סנהדרין דף סב ב] המתעסק בחלבים ועריות חייב שכבר נהנה ורבא סבר ריחא לאו מילתא היא כלומר דלא חשיבא ליה אכילה הילכך כיון דלא מיכוין שרי :

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יב

האוכל מאכל ממאכלות האסורות דרך שחוק או כמתעסק, אף על פי שלא נתכוון לגוף האכילה, הואיל ונהנה חייב כמי שמתכוון לעצמה של אכילה, והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורין אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר.

האם יש הבדל בין מלאכות שבת לכל שאר האיסורים ? ובנידון שלפנינו הוא זה שיוצר את ההנאה !

רדב"ז הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יב

והנייה הבאה לאדם בעל כרחו כו'. פי' כל שעה (דף כ"ה) פלוגתא דאביי ורבא וקיי"ל כרבא דאסור היכא דקא מכוין. ולא ראיתי שחילק רבינו בין אפשר ללא אפשר והטעם משום דקיי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר הילכך הכל הולך אחר הכוונה אם מתכוין אף על גב דלא אפשר אסור ואם לא מכוין אף על גב דאפשר מותר והכי אמרינן בלישנא בתרא אפשר ולא מכוין היינו פלוגתא דר' יהודה ור"ש לא אפשר ולא קא מיכוין כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי דאסיר כי פליגי דלא אפשר וקמיכוין ואליבא דר"ש דאזיל בתר כוונה כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי אליבא דר' יהודה וכו' :

בס"פ משנה הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יב

ורבא אמר אסור וידוע דהלכה כרבא וכלישנא בתרא ואף על פי שרש"י מפרש לה באיסורי הנאה כגון ריח של עכו"ם רבינו מפרש לה בכל איסורין: ומה למדנו מסוגיא זו ?

אפשר להימנע ומכוון להנות	לא אפשר להימנע ומכוון	א"א להימנע ואינו מכוון	אפשר להימנע ואינו מכוון להנות
לישנא קמא	לכו"ע אסור	לר' יהודה (הסובר דבר שאינו מתכוון אסור): לכו"ע אסור לר"ש (הסובר דבר שאינו מתכוון מותר): אביי: מותר כר"ש. רבא: אסור גם לר"ש כי אפשר להימנע ור"ש מתיר רק כשא"א להימנע.	
איכא דאמרי	(אסור)	לר"ש: לכו"ע אסור כי הכוונה קובעת לר"י (שאסור הנאה בכל מקרה): אביי: כיון שא"א להימנע ר"י מתיר. רבא: ר"י סובר לאיסור.	במקרה זה נחלקו דרבי יהודה ורבי שמעון.

ברכות דף נג עמוד א

תנו רבנן: היה מהלך בשוק של עבודה זרה, נתרצה להריח - הרי זה חוטא.

נסה לבאר דין זה על פי הסוגיא לעיל !

מאירי ברכות דף נג.

ואם היה מהלך בשוק של ע"ז והריח ריח של ע"ז ונתרצה בו ר"ל

שהכין עצמו אגב הלוכו לקלטו הרי זה חוטא כנהנה באסור ע"ז אף על פי שאין בריח ממש מ"מ אסור הנאה יש בו :

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף כה:

איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. יש להקשות בסוגיא זו טובא דמבואר הכא **דבלא אפשר ולא מכוון מותר** להנות מע"ז אליבא דר"ש ולחד לישנא אליבא דר' יהודה, וקשה שהרי אסור להתרפאות בע"ז ואף על פי שיש סכנת נפשות והרי הוי אי אפשר ולא קא מכוון ? וכתב הר"ן (=חולין לב: בדפי הר"ף) ובפניי (=פסחים כה:) ביאר דברי הר"ן :

- דלא שרינן הכא אלא הנאה הבאה לו לאדם ממילא כלומר כשהוא אינו הולך ולוקח את ההנאה בגופו אלא הולך לדרכו ופוגע בו ריח ע"ז,
- אבל אם הולך ולוקח את הע"ז אסור,

ומדויק לשון הש"ס 'הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו' כלומר שהוא אינו עושה מעשה ליקח את ההנאה אלא בדרכו פוגע ממילא בהנאה, ושאינו מגורר אדם ספסל וכו' שעושה מעשה בפועל ומשא"כ הכא.

ומכאן יש להביא ראיה לנידון השכיח במקומות רבים שיש חנויות שבפתחם מתוקנות מצלמות המופעלים אף בשבת שמצלמים את הבניין שעוברים ואם הוא בא לעבור שם וא"י ומכיר חנות מסויימת אלא שהוא ודאי שיש שם מבין כל החנויות מקום מסויים שמצלמים אותו שאין כאן איסור משום שהוא הולך לדרכו, ולא איכפת ליה במה שהם משתמשים בו ומצלמים אותו ללא צורך בשבילו שאין כאן מעשה ידיה ואינו מעשה איסור.

אך אין להקל תמיד על פי זה מאחר דאינו מוסכם על כל הראשונים כאן ומ"מ בצירוף יש לצרף סברה זו המבוארת כאן בפנ"י בדברי הר"ן. (ובעיקר הדבר ע"ע בשיעורים של שבת ק"ג ע"א).

מדוע דוקא כשאנו יודע היכן המצלמה ?

הערות הגר"ש אלישיב מסכת ברכות דף נג עמוד א

"היה מהלך בשוק של עכו"ם נתרצה להריח הרי זה חוטא". ולכאורה יש להקשות שהרי מילתא דפשיטא היא שאסור להריח בשוק של עכו"ם, שהרי סתם מסיבת עכו"ם היא של ע"ז ואין להנות ממנה וא"כ מאי קמ"ל הכא בכך שאמרו שאם נתרצה להריח הרי זה חוטא.

והנראה בזה עפ"י מה שאמרו בפרק כל שעה (פסחים כה ב) דקאמר רבא בלישנא בתרא שלא אפשר וקמיכוין אסור, ע"ש, ומבואר שם שההולך כדרכו ובאה לו הנאה שלא ברצונו ה"ז מותר כיון שלא ציונה עליו תורה להיות כחבוש בבית האסורים, אלא שרי ליה לילך כדרכו אף בכה"ג.

ולכך ניחא, שאשמועינן הכא שאע"פ שמותר לו לילך שם מ"מ אם נתרצה להריח הרי זה חוטא כיון שמכוין להנות מריח של עבודה זרה.

ולפי"ז יש לדון במה שהתעוררה בזמנינו בעיה הלכתית בענין הליכה בשבת במקומות שמוצבים שם מצלמות לצרכי ביטחון ושמירה. וכן הוא בעיר העתיקה בירושלים בדרך לכותל המערבי.

ולכאורה היה נראה לאסור ההליכה שם כיון שכאשר נכנס אדם לשטח מצולם הוא ככותב ורושם, ע"ז שהכניס את עצמו למקום המצולם, שהוא כולו נרשם ע"ג המצלמה במחשב וכו'.

ומ"מ נראה פשוט, שודאי אין בזה נידון של מלאכת כותב דאורייתא שהרי אין דרך מלאכה בכך ולא גרע ממי שכותב בשמאלו שאין חייב ע"ז חטאת, ולכן אף אם נכנס לשטח המצולם אין כאן מעשה מלאכה דאורייתא.

אך עדיין אפשר, שחמור הוא יותר מן הכותב בשמאל כיון שש"ס כך הוא הדרך תמיד ובכל אדם לרשום בחול ואין כאן שינוי מדרכו בחול, משא"כ בכותב בשמאלו.

והנה, בדין כתיבה בשבת אין הכותב מתחייב חטאת אלא בכתיבה המתקיימת מצד עצמה שבכה"ג חייב אף אם דעתו לחזור ולמחקו אח"כ, וכמו שכתב הרמב"ם פ"א מהל' שבת ה"ז שהכותב על בשרו חייב, ואף על פי שחמימות הבשר מעברת את הכתב לאחר זמן מ"מ דומה הוא לכתב שנמחק.

ולפי הנ"ל מבואר שמה שמוחקים אח"כ את הנרשם במצלמות אין בזה היתר ללכת שם בשבת כיון שמצד עצמו הכתיבה קיימת ודמי לכתב גמור שמחקו.

אך מ"מ יש להתיר ללכת בעיר העתיקה בירושלים, כיון שסידרו שם לאחרונה תוכנה במצלמות הפועלות שם הגורמת לכך שמלכתחילה הנרשם במצלמה ימחק מאילו לאחר זמן, ולא רק ימחק ע"י מחיקה מיוחדת.

וכיון שכך שכתב זה אינו מתקיים יש להתירו לדריש שם לילך שם בשבת בצירוף הסברה דלא מיכוין כיון שא"א באופ"א, ובנוסף לכך יש להתיר את ההליכה שם משום שודאי לא ניחא ליה ואינו רוצה במצלמות אלו, ולמה שרוצה להשמר מפחד המתנכלים שם סגי בכך שאותם מתנכלים חוששים לכך שאפשר ויצלמו אותם, ולכך אפשר אולי להתיר ההליכה מטעם דלא ניח"ל וסברא זו דחוקה שסוכ"ס ניח"ל בפעולתם שע"ז הוא יותר שקט בעצמו.

ולדינא בצירוף כל הדרבנן המוזכרים אם אכן ישמרו את הסדר הנ"ל יש להתיר את ההליכה במקומות אלו בשבת ויו"ט

שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות נג - מצלמות

משום הנאה הבאה לו בעל כרחו שהיא מותרת דלא רק בהנאה הבאה לו לאדם נאמר היתר זה אלא בכל איסורים שבתורה שייך היתר זה וגם במלאכות שבת שייך היתר זה כגון בנידון דידן שהאדם עסוק בהליכה והכתיבה הצילום באה לו בעל כרחו (שאלה) הרי יש כאן פסיק רישא שתיעשה התמונה וכתבו תוס' בפסחים שם ד"ה לא וצ"ל דכל הני דמייתי לא הוי פסיק רישא כלומר שפסיק רישא אסור אע"פ שבא לו בעל כרחו (תשובה). תעיין בפני יהושע בפסחים שם שתמה על הדמיון לפסיק רישא דדוקא כשמכוון לגרירת הספסל אלא שאינו מכוון לעשיית החרץ בפסיק רישא הוא כאילו מכוון גם לחרץ משא"כ כאן ההליכה בדרך הוא ענין אחר לגמרי ואין לו עסק כלל עם הע"ז (וגם בני"ד אינו עסוק כלל עם המצלמה) ורק ממילא בא לו מעשה נוסף אין איסור גם בפסיק רישא ועוד יש לדון בזה מפני שאין זו צורת עשיית מלאכה האדם הולך ומאליה נעשית מלאכה אין אדם שכותב בצורה כזו ע"י הליכה ובודאי זה גרוע יותר מהכותב בשמאל אני לא אומר כאן היתר אבל לא מצאנו כתיבה בכהאי גוונא הולך (עובר לדרכו) וזה נכתב איזה כתיבה יכול להיות בזה !! ומה שבמצלמות הללו כך הדרך לכתוב (להצטלם) ע"י הליכה שעובר לפניו עדיין לא נחשב צורת מלאכה אמנם יש לדון בזה (דאולי בימינו זהו כדרך) ולמעשה בודאי שיש להחמיר

(אייר תשי"ע) הרי הרב אמר בשיעור מס' שבת פרק הבונה שבמכונת כתיבה חייבים על כתיבה ביד שמאל כיון שהדרך לכתוב כך וא"כ גם המצלמות הללו הדרך לצלם בהם בצורה כזאת שעובר לפניו ? (תשובה) מכונת כתיבה חייב כשמאל אבל כשהולך ברגליו !! (שאלה) הרי במצלמה כך היא הדרך שמצלמת כשהולכים לידה ?

(תשובה) : גם כן דרך ! ! ברגל זה דרך ! ! האם כל מנהג נעשה כדרך ! ! אם יכתבו כשהולכים עם ראש למטה האם זה כדרך ! ! כשיהיה סנהדרין שיפסקו דיני נפשות אינני יודע אם יחייבו על כתיבה כזאת שנעשית כשנכנס ברגליו. אינני בא להתיר יכול להיות שזה כן דאורייתא דאולי כן נחשב כדרך בודאי צריך להחמיר אבל זה יותר קל. ועי"ש עוד בהרחבה ומה הדין כשאין מסד